

זְכוֹר אֶת-יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ שְׁמוֹר אֶת-יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ

סיימון וחפציבה כהן-מונטגיו

זְכוֹר אֶת-יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ ח שְׁשֵׁת יָמִים תַּעֲבֹד וְעָשִׂיתָ כָּל-מְלֶאכֶתֶךָ ט וְיוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבָּת לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא-תַעֲשֶׂה כָל-מְלֶאכֶה אֹתָהּ וּבִנְךָ וּבִתְּךָ עֹבֵדְךָ וְאִמְתֶּךָ וְגֵרְךָ אֲשֶׁר בְּשַׁעְרֶיךָ י. כִּי שֵׁשֶׁת-יָמִים עָשָׂה יְהוָה אֶת-הַשָּׁמַיִם וְאֶת-הָאָרֶץ אֶת-הַיָּם וְאֶת-כָּל-אֲשֶׁר-בָּם וַיִּנַּח בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי עַל-כֵּן בָּרַךְ יְהוָה אֶת-יוֹם הַשַּׁבָּת וַיְקַדְּשֶׁהוּ (שְׁמוֹת כ, ז-י)

יא שְׁמוֹר אֶת-יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ כָּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ. יב שְׁשֵׁת יָמִים תַּעֲבֹד וְעָשִׂיתָ כָּל-מְלֶאכֶתֶךָ. יג וְיוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבָּת לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא תַעֲשֶׂה כָל-מְלֶאכֶה אֹתָהּ וּבִנְךָ-וּבִתְּךָ וְעֹבֵדְךָ-וְאִמְתֶּךָ וְשׂוֹרְךָ וְחֹמְרְךָ וְכָל-בְּהֵמָתֶךָ וְגֵרְךָ אֲשֶׁר בְּשַׁעְרֶיךָ לְמַעַן יָנוּחַ עֹבֵדְךָ וְאִמְתֶּךָ כְּמוֹד יָד וְזָכְרָתָהּ כִּי עֹבֵד הָיִיתָ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וַיִּצְאָךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מִשָּׁם בְּיַד חֲזָקָה וּבְזֵרַע נְטוּיָה עַל-כֵּן צִוָּה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לַעֲשׂוֹת אֶת-יוֹם הַשַּׁבָּת (דְּבָרִים ה, יא-יד)

עשרת הדיברות מתחלקים לעיקרים של אמונה באל אחד כמו **אנכי ה' אלהיך**, או לכללים מוסריים אוניברסליים שכל חברה מתוקנת אינה יכולה להתקיים בלעדיהם כמו **לא תרצח, לא תגנוב**. בתוך אלה השבת חריגה משום שהיא מתוארת כשייכת רק לעם ישראל.

כבר חז"ל שמו לב לחריגות הזאת במאמרם במסכת ביצה טז: [א"ר יוחנן משום ר' שמעון בן יוחי] כל מצוות שנתן להם הקב"ה לישראל, נתן להם בפרהסיא חוץ משבת שנתן להם בצנעא, שנאמר (שמות לא, יז) **בְּיָמֵי וַיְבִין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אוֹת הוּא לְעַלְמִם**. רבינו בחיי בן אשר מפרש: "חכמים כיוונו בזה על העניין ה**נסתר** שיש במצוות השבת".

מצד שני, בנבואת אחרית הימים, ישעיהו דווקא מדגיש את שמירת השבת כאות ברית בין הקב"ה לכל בני האדם: **וּבְנֵי הַנְּזָרִים עֲלֵה' לְשָׁרְתוּ וּלְאַהֲבָה אֶת-שְׁמִי ה' לְהִיּוֹת לוֹ לְעֹבְדִים כְּלִשְׁמֵר שַׁבָּת מִחֻלּוֹ וּמִחֲזִיקִים בְּבְרִיתִי: וְהִבִּיאֹתִים אֶל-הַר קְדְשִׁי וְשִׁמְחֹתִים בְּבֵית תַּפְלְתִּי עוֹלְתֵיהֶם וְזֹבְחֵיהֶם לְרִצּוֹן עֲלֵמִזְבְּחֵי כִּי בֵיתִי בֵּית-תַּפְלָה יִקְרָא לְכָל-הָעַמִּים: (ישעיהו נו רז)**

פתרון של המתח הזה בין שבת לעם ישראל לבין שבת אוניברסלית אפשר למצוא בשתי הגרסאות של עשרת הדיברות. בפרשת יתרו ובפרשת ואתחנן מובאים שני נימוקים שונים זה מזה לשבת. בפרשת יתרו כתוב **כִּי שֵׁשֶׁת-יָמִים עָשָׂה ה' אֶת-הַשָּׁמַיִם וְאֶת-הָאָרֶץ אֶת-הַיָּם וְאֶת-כָּל-אֲשֶׁר-בָּם וַיִּנַּח בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי עַל-כֵּן בָּרַךְ ה' אֶת-יוֹם הַשַּׁבָּת וַיְקַדְּשֶׁהוּ**, ואילו בפרשת ואתחנן כתוב **וְזָכְרָתָהּ כִּי עֹבֵד הָיִיתָ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וַיִּצְאָךָ ה' אֱלֹהֶיךָ מִשָּׁם בְּיַד חֲזָקָה וּבְזֵרַע נְטוּיָה עַל-כֵּן צִוָּה ה' אֱלֹהֶיךָ לַעֲשׂוֹת אֶת-יוֹם הַשַּׁבָּת**.

מפרשים רבים מחלקים את עשרת הדיברות לחמש מצוות בין אדם למקום בלוח הראשון, וחמש מצוות בין אדם לחברו בלוח השני, מצוות שבת מחברת שני יסודות אלה יחד - גם בין אדם למקום וגם בין אדם לחברו.

בדיבר השבת יש את יסוד זכור: זכירה והכרה באלהים כבורא עולם וכסיבת הכול: **כִּי שֵׁשֶׁת-יָמִים עָשָׂה ה' אֶת-הַשָּׁמַיִם וְאֶת-הָאָרֶץ**, ויש גם את יסוד שמור - השמירה על ערך האדם וצרכי קיומו: **לְמַעַן יָנוּחַ עֹבֵדְךָ וְאִמְתֶּךָ כְּמוֹד**. על הבסיס של הזכור כהכרה בבורא העולם עומד היסוד השני של השמירה. את היסוד הזה עם ישראל היה מסוגל במיוחד להבין בגלל ניסיון העבדות במצרים: **עַל-כֵּן צִוָּה ה' אֱלֹהֶיךָ לַעֲשׂוֹת אֶת-יוֹם הַשַּׁבָּת**. ואכן, העיקרון הזה שרבינו בחיי מכנה "עניין נסתר" נמסר לעם ישראל בצנעא, כחוויה מיידית וראשונית שלהם. אך בכוחה של חוויה ראשונית זו נהפכה להם כבשורה להפיצה בין כל העמים.

ערב תיקון ליל שבועות אור לה' סיון תש"ף 27.5.20